

UČITELJICA PRIZADETIH OTROK, BORKA ZA PRAVICE ŽENSK

Spomini Angele Vode zajemajo tri vsebinske sklope/obdobja njenega življenja: Aktivistka, Kaznjenka, Izobčenka. V prvi polovici svojega življenja je opravila pionirsko delo kot učiteljica prizadetih otrok in kot organizatorica gibanja za pravice žensk. Rodila se je 5. januarja 1892 v Ljubljani kot najmlajša v železničarski družini, kjer je odraslost doseglo troje deklet in en fant. Bila je inteligentna, lepa in dobrega srca. Po osnovni šoli je na dekliški srednji šoli na Mladiki naredila učiteljsko maturo in nekaj let učila po vaseh v okolici Ljubljane. Leta 1917 je navdušeno hodila okoli in zbirala podpise za Majniško deklaracijo. Bila je vedoželjna, nadvse delavna in družbeno angažirana, zato se ni poročila. Tri desetletja, tja do druge svetovne vojne, se je trudila, da bi se ljudem v spodnjih slojih družbe bolje godilo, zlasti ji je šlo za to, da bi se bolje godilo ženskam. Ko se je usposobila za defektologinjo, je redno delala v šoli za manj nadarjene. Sprejemala je funkcije v raznih ženskih organizacijah. Veliko je tudi pisala o teh vprašanjih, njeno glavno delo je bila knjiga *Ženska v današnji družbi* (1934). Ideale, ki so jo pri tem vnetem delovanju vodili, je razglašala (ilegalna) komunistična partija, zato se je vključila vanjo že leta 1922,

»Ivan Cankar je bil kot glasnik lepše bodočnosti svojega naroda in trpečega človeka usmerjevalec mojih pogledov na človeško družbo. Morda kot on sam, sem trdno verjela, »da bo napočila zarja tistega dne ...« Cankarjeve ideje so našle v meni tako močan odmev prav zaradi lastnosti mojega značaja: imela sem izredno razvit čut za pravičnost ter brezkompromisen odpor proti krivicam. Vse, kar sem delala v svojem življenju, je bilo v znamenju teh mojih lastnosti, ki mi nikakor niso prinesle življenjskega uspeha. Moje prizadevanje, da bi 'napočila zarja tistega dne', se je končalo z zaporom in absolutno izključitvijo iz družbe, ki je zavladovala pri nas v imenu idej, na katere sem prisegala. Le ta razlika je bila, da so bili moji cilji različni od njihovih ... Nikoli nisem mislila na svojo osebno blaginjo, marveč na tiste, ki so bili kakorkoli prikrajšani in zapostavljeni ...« Tako je v svoji avtobiografiji z naslovom *Skriti spomin* (Nova revija, Ljubljana 2005) zapisala Angela Vode. Slovencem jo je predstavila Alenka Puhar, ki je poskrbela za natis njenih zapiskov. Po njeni spremni besedi v knjigi in njenih drugih zapisih povzeman to predstavitev ob trideseti obletnici smrti te plemenite in pogumne žene.

Angela Vode

(1892–1985)

vendar v njej ni imela nobene funkcije. Leta 1939 je odločno nasprotovala paktu med Hitlerjem in Stalinom in se s tem pregrešila proti partijski disciplini, zato so jo izključili. »Kako žalostno, da sme imeti vsaka kokoš več samostojnega mišljenja kot ga sme imeti komunist!« je zapisala. Kmalu je spoznala, da gre ob osvobodilnem boju slovenskim komunistom za *sovjetizacijo*. Med vojno se

je pretežno ukvarjala z dobrodelnimi akcijami za internirance. Leta 1944 so jo Nemci poslali v taborišče Ravensbrück.

“OB NJEJ SI SE TUDI V ZAPORU POČUTIL KOT ČLOVEK”

Ko so komunisti leta 1945 prišli na oblast, so začeli poravnnavati stare račune. Angela Vode je bila sicer sprejeta nazaj na posebno šolo, vendar ni

Foto: Matej ERJAVEC

dobila stalne zaposlitve. Napisala je več kritičnih spisov o tem, kar so počeli novi oblastniki, toda nič ni bilo objavljeno, ker ni bilo več publikacij, ki bi tiskala

kritične misli. Maja 1947 je bila aretirana kot 'špijonka' in 'agentka': v vseh štirih točkah, ki so jo bremenile, je nastopala tujina – vsak stik z ljudmi na drugi strani meje je bil vohunski in kazniv. Na tako imenovanem Nagodetovem procesu, na katerem so sodili petnajstim obtožencem, so bile izrečene tri smrtne kazni. Angela Vode je bila obsojena na 20 let zavora s prisilnim delom in po njem na petletni odvzem državljskih pravic. V svojih spominih pripoveduje o aretaciji, zaslišanjih in zaporu. Tu gre za prvi opis ženskih kaznilnic in prisilnega dela v povojni Sloveniji. Pred vojno je bilo število žensk med obsojenci neznatno, zadoščala je ena sama kaznilnica (v Begunjah), ki so jo vodile nune in v kateri je vladal režim strožjega internata. Po vojni pa je bila med obsojenimi dolgo časa približno četrtnina žensk. »Svet, ki jih je čakal po aretaciji, je bil štala.« Zapornice so mučili telesno in duševno, »da bi čimprej crknile«. Zaporno kazen je prestajala večinoma na gradu Rajhenburg-Brestanica. Angela Vode je v zaporu močno

izstopala. Tudi v najslabših razmerah je ohranila svoje dostojanstvo in s svojo moralno močjo je pomenila oporo mnogim. Ena od sotrpink je dejala: »Ob njej si se tudi v zaporu počutil kot človek.«

“PIŠITE, PIŠITE – PA ZA PREDAL”

Zaprta je bila od maja 1947 do januarja 1953. Izpustitev je bila pogojena s političnimi razmerami. Tito je prosil za sprejem v Veliki Britaniji, kamor je hotel po naklonjenost in finančno pomoč, prej pa se je moral 'izkazati'. Bila je zelo bolna in shujšana do kosti. Naselila se je pri starejši sestri Ivanki Spindler. Kot politična obsojenka, ki so ji bile odvzete državljske pravice, ni mogla dobiti pokojnine, zaposlitve, zdravstvenega zavarovanja, socialne pomoči. Ko je po mnogih zapletih dobila dovoljenje, da sme v dar sprejeti pisalni stroj, se je lotila pisanja in prevajanja. Leta 1958 je spet pridobila državljske pravice in se zaposlila kot tajnica na šoli lesne in oblačilne stroke. Leta 1960 se je upokojila in začela s pisanjem spominov, ki jih je dokončala leta 1970. Bili so skrbno skriti, najdlje v nekem ljubljanskem župnišču. Z nečakom Janezom Spindlerjem se je dogovorila, da jih bo skušal objaviti po njeni smrti. Njenih avtorskih besedil nihče ni hotel objavljati. Slavistka Marja Boršnik, njena stara znanka, jo je potolažila: »Pišite, pišite – pa za predal! Bomo že po vaši smrti objavili!« – »Torej naj jaz pišem, da bodo oni izdajali moje stvari po moji smrti? In da bodo imeli proste roke pri potvarjanju resnice, mojih resničnih izjav!« Na zadnji strani njenih spominov beremo: »Teh vrst mi ni narekovala mržnja, temveč spoznanje. Spoznanje, da je to, kar smo čakali, daleč od socializma, in, kar je glavno: da našemu socializmu manjka človeški obraz.« Pri vseh trdih preizkušnjah je dopolnila 93 let. Umrla je 5. maja 1985. V zadnji želji je prosila za cerkven pogreb in prepovedala obvestiti javnost. Želela je samo krščansko slovo od sveta.

Silvester ČUK

[silvester.cuk@ognjisce.si]

1 Naslovnica njene knjige *Ženska in družba* (1934). **2** Obtožena na Nagodetovem procesu (1947) – v prvi vrsti druga z leve. **3** Pokopana na Žalah, v grobu družine Špindler. **4** Grad Rajhenburg – zloglasni ženski zapori. **5** Alenka Puhar je veliko pisala o Angeli Vode. **6** Naslovnica njenih pričevanj *Skriti spomin*.